

Nacsinák Gergely András

ÜRES LAPOK

2022-01-06 | ESSZÉ

A varázslat legelső pillanata – és ezt a bűvészek alighanem jól tudják – a mutatvány *előtti* pillanat. Melyről a közönség nem is képzelné, hogy a varázslat része: amikor nem sejtik, hogy ők már a mutatvány bűvkörében vannak. Pedig dehogyisnem. A trükk mindent eldöntő pillanata pontosan ez lehet, a várakozásé: amikor a nézők beleegyeznek a varázslatba, és ezzel lehetővé teszik a lehetetlent.

Egy kép festésekor az első ecsetvonás előtt a vászon.

Egy könyv megírásakor az első szavak papírra vetése előtti hófehér csönd.

Színpadon a függöny felgördülését megelőző lélegzetvétel.

Amikor a karmester a levegőbe emeli pálcáját.

teremtéstörténetek

Volt, hogy eljátszottam a gondolattal: kezdeteket fogok gyűjteni. Olyan apróságokat, amelyek minden egyes darabjában a kezdet tükröződik, mindenütt más és más arcát mutatva. Egy

sakkjátszma első lépése, ábécék első betűi, vagy egy hajómenetrend, csupa indulási időponttal; zeneművek első pár taktusa, még mielőtt a főtéma kivehető lenne, virágbimbók a kipattanás előtt. Teremtéstörténetek: a kezdetek változatos mitológiái. Épületek tervrajzai, találmányok szabadalmi beadványai. Példaképem Italo Calvino, aki *Ha egy téli éjszakán az utazó...* címmel komplett regényt írt, amely másból sem áll, kizárólag *kezdetekből*, s épp ezért sohasem *kezdődik* el. Igaz, ugyanez okból sosem is érhet véget: Calvino a tőle megszokott furfanggal így teljesítette be minden író be nem vallott álmát.

Efféle hóbortos terveimről csak azért tettem le, mert az *első* pillanat – a sakkjátszmában a nyitólépés, a tavaszi rügyek – azért mégsem ugyanaz, mint az *első megelőző*: mint a teremtő „*Fiat!*” ige kimondása előtti, nappal, holddal, vizekkel és világokkal terhes némaság. Márpedig, akár egy bűvészmutatványnál, abban volna a lényeg.

Az üres füzetek mindig is izgattak: úgyszólván szokásommá vált, hogy ha valahová utazom és egy papírkereskedésbe botlok, némi boldog tipródás – értsd: órahosszat tartó mérlegelés – után beszerzek egy jegyzetfüzetet, telis-tele makulátlan lapokkal. Ezeket azután izgalommal forgatom, át- meg átpörgetem az ujjaim közt, mintha arra volnék kíváncsi, az utóbbi fél órában nem telt-e meg valamelyik oldala betűkkel. De szerencsére nem. Máskor elmerengek egy-egy tökéletesen üres oldal felett – és itt a „tökéletest” vehetjük minden értelemben –, ahogy mások a tájképeken szoktak. Mondjuk kínai tájképeken, amelyekbe eleve bele van komponálva bizonyos mértékű – hol több, hol meg kevesebb – üresség. A semmivel fűszerezett valaminél azonban jobban elbűvöl a vegytiszta semmi. Volt, hogy ilyen bambán elragadtatott állapotban

lepett meg ismerősöm, aki gyengeelméjűeknek kijáró tapintattal érdeklődött, hogy ugyan mit olvasok ott, ahová semmi sincsen írva: és bár vázoltam vonzalmamat az üres lapokhoz, mégsem hihetem, hogy a kapott magyarázattal valami nagyon meg lett volna elégedve. Pedig szerintem értelmesen kifejtettem, hogy a fehér oldalakon itt-ott már felsejlenek bizonyos későbbi, per pillanat még nem is sejtett gondolatok sziluettjei, és hogy a füzet külső ismérvei jótékonyan vagy kártékonyan befolyásolhatják a benne majdan testet öltő mondatok mineműségét. Épp ezért, magyaráztam lelkesen, az ember, ha füzetet vesz, igyekezzék olyat beszerezni, amely lehetőleg már küllemével – lapjainak színével, kötésének anyagával, a papír textúrájával – inspirál, mert ilyet nem mindig könnyű találni, viszont szép számmal akadnak olyan tehetségtelen füzetek, amelyek némák maradnak, akármit is körmöljünk beléjük. Mások ellenben szavak nélkül is ígérnek, beszélnek az alakjukkal, fedlapjukkal, kézbe-simulásukkal; ezen felül bizonyos irányt is szabnak az elmélkedésnek, hiszen nem minden füzetet lehetséges ugyanazon célokra használni. Vannak, amelyek utazásra valók: nem árt nekik a gyűrődés, a szél, a tengervíz-permet, sőt, csak még szebbé teszi ezeket; és vannak, amiket lehetetlenség másra használni, mint íróasztalnál ülve, helytelen testtartással komoly tanulmányokat jegyzetelni beléjük.

az anyag lelke

Esetleg téves – vagy nem mindenestül téves – következtetésekre adhat alkalmat bevallani: elsőnek a könyv teste az, amely megigéz. Jelen esetben a füzet, jegyzetömb, napló úgynevezett fizikai valója. A platonikus élménynek ez épp a fordítottja, amennyiben itt nem az éteri, testetlen szó a kiindulópont, ami majd aztán papírra, pergamenre, kőtáblára vagy képernyőre kerül, könyvként pedig papírtestet ölt: egyszóval nem az univerzális, hanem az egyedi, tehát a lap, a kötés, minden, ami konkrétum, s majd ez igazítja magához, ez csalogatja elő a szót éteri rejtekéből. Ha ugyan van neki ilyen. A füzet színe, tapintása, illata: csalétek, amelyre a gondolat bizonyos feltételezett eszmei magasságokból lecsap. Állítólag Michelangelo is hasonló elven dolgozott, amikor egy-egy megtermett márványtömről lefaragta-lepattintotta mindazt, ami nem a szobor, így tapogatva ki az anyag lelkét: az ember ugyanígy érzékeli az irkáiban szunnyadó szellemet, és

egyszerűen nem írja le egy-egy adott füzetbe azt, ami érezhetően „más lapra tartozik”. A lapok zizegése is sugallhat némely szavakat, míg másokat elhallgathat – valahogy olyanformán, ahogy a régiek fülelték Zeusz suttogását a dódonai tölgy lombzizegésében. Nem beszélve arról, hogy a jegyzetömb terjedelme józan mértéket szabhat a gondolatnak: alkalmasint magánál a szerzőnél is józanabbat.

Emlékszem egy papírkereskedésre, Rómából. Hogy pontosan melyik *rione* melyik sarkán foglalt helyet, meg nem mondhatom, azt tudom csak, hogy az utca ott egy kis térré öblösödött, a tér közepén pedig antik oszlopfő vesztegelt, girlandok övezte bikafejjel. Régi papírkereskedés volt, mint az illik is Rómában, ezen felül könyvkötő műhely. A patinát elsősorban az ósdi szerszámok és ásatag masinák képviselték. Azokból sem volt sok: úgy festett, itt továbbra is olyan makacsul hisznek a kézi munka hathatosságában, mint két sarokkal odébb a katolicizmus dogmaiban. És micsoda füzetek sorakoztak a roskadásig rakott polcokon: mintha a gondolat kovácműhelyébe tévedtem volna. Azt latolgattam, van-e a világon olyan eszme, ami ne találna magának itt hozzá illő papír-testet, vagy még inkább, hogy a változatosan

üres lapokból és irkákból alighanem Európa minden szépséges vagy szégyenletes hagyományát ki lehetne silabizálni. Az ívpapírok hómezeje, a felvágott lapok Babel-tornyai, enyvelésre váró kötegek, kötéstorzók és a papírhulladék geometriai zsidvására a gondolkodás stációit vetítették elém: a reményt, a virrasztásokat, áthúzások és javítások labirintusait, itt-ott egy kész mű lehetőségét, és meglepően változatos kudarcokat. Máig sem tudom, hogyan, de sikerült megállnom, hogy alaposan bevásároljak ebben a szellemi kirakatban, és komolyan megígértem magamnak, hogy vagy megfeledkezem erről a helyről egyszer s mindenkorra, vagy legközelebb csakis hű bajtársak kíséretében merészkedem ide, hogy legyen, aki idejében az árbochoz kötöz.

végtelen lehetőségek

A várakozás csendje, amely már maga az esemény: a varázslat még észrevétlen alapja, a leeresztett függöny rajzolata, a pillanat, mielőtt a lehetőség valósággá billenne át – ebbe kell

begyakorolnia magát annak, aki írni akar; ezt a csaknem megfoghatatlant kell kiismernie, és abban otthonra lel. Egy sakkjátszmában nem a legelső lépés, hanem a felhelyezett bábuk megnyugtató rendje, mely hasonló az ősrobbanás előtti másodperchez: a stabilitás *utolsó* pillanata, amely aztán instabilitásba fordul át. A zeneműben az első hang felcsendülését megelőző feszült pillanat, amikor a legmélyebb a várakozás és legsüketebb a csend: vagyis a hangok előtti *utolsó* pillanat. Nem egy regény első oldala, hanem az üres papírlap, amely azt az állapotot mutatja, mielőtt az első mondat vagy akár a cím feketével szedett ítélete kijelölné a szavak variációinak számos, bár nem végtelen lehetőségeiből a szöveg útját, és irányt szabna az abban szereplő alakok sorsának. Az a pillanat, amikor a kártyavető cigányasszony előtt még lefordítva sorakoznak a mindentudó tarokk-lapok. Egyszóval az a pillanat, amikor az idő még nem született meg, és amikor a sors még könnyű, hiszen nélkülöz minden súlyt és elrendelést. Ellenben magába foglal minden későbbi varázslatot.

kép | unsplash.com